

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ТОРГОВЕЛЬНОЇ КУМУЛЯЦІЇ ТА ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

© 2015 БЕРЕНДА С. В.

УДК 339.5.025.7: 339.94

Беренда С. В. Європейська система торговельної кумуляції та глобальні ланцюги доданої вартості

Метою статті є розгляд генезису, з'ясування характерних рис та особливостей явища торговельної кумуляції в рамках дії преференційних угод з міжнародної торгівлі на прикладі ЄС. У статті з'ясовано, що сучасні процеси міжнародного поділу праці, спеціалізації та кооперації серед країн слід розглядати через призму існування набору конкурентних переваг різної природи. Визначено, що однією з рушійних сил глобальних корпорацій безумовно є існування когерентних правил визначення походження товарів (Rules of Origin – ROO) і преференційних торговельних угод (Preferential Trade Arrangement – PTA), які регулюють міжнародну торговельну кумуляцію на основі норм СОТ. Виділено, що важливим питанням залишається побудова глобальних ланцюгів доданої вартості в регіональному та глобальному вимірах та еволюція дихотомної природи цього явища в бік так званої глокалізації. Система торговельної кумуляції, яка склалася в ЄС і пов'язаних з ним відповідними угодами країнах, а тепер і в Україні, формує новий конфігураційний простір. Розуміння та усвідомлення нових можливостей і загроз у побудові ланцюгів доданої вартості, які створюються під впливом системи міжнародної торговельної кумуляції, формують нові конкурентні переваги і посилюють конкуренцію на відповідних ринках.

Ключові слова: система торговельної кумуляції, правила походження товарів (ROO), преференційні торговельні угоди (PTA), глобальні ланцюги доданої вартості (GVC), СОТ (WTO).

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 13.

Беренда Сергій Васильович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра міжнародної економіки та світового господарства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: Emc2@ukr.net

УДК 339.5.025.7: 339.94

Беренда С. В. Европейская система торговой кумуляции и глобальные цепочки добавленной стоимости

Целью статьи является рассмотрение генезиса, выяснение характерных черт и особенностей явления торговой кумуляции в рамках действия преференциальных соглашений в международной торговле на примере ЕС. В статье выяснено, что современные процессы международного разделения труда, специализации и кооперации среди стран следует рассматривать через призму существования набора конкурентных преимуществ различной природы. Определено, что одной из движущих сил глобальных корпораций безусловно является существование когерентных правил происхождения товаров (Rules of Origin – ROO) и преференциальных торговых соглашений (Preferential Trade Arrangement – PTA), регулирующих международную торговую кумуляцию на основе норм ВТО. Выделено, что важным вопросом остается построение глобальных цепочек добавленной стоимости в региональном и глобальном разрезах и эволюция дихотомной природы этого явления в сторону так называемой глокализации. Система торговой кумуляции, сложившаяся в ЕС и связанных с ним соответствующими соглашениями стран, а теперь и в Украине, формирует новое конфигурационное пространство. Понимание и осознание новых возможностей и угроз в построении цепочек добавленной стоимости, которые создаются под воздействием системы международной торговой кумуляции, формируют новые конкурентные преимущества и усиливают конкуренцию на соответствующих рынках.

Ключевые слова: система торговой кумуляции, правила происхождения товаров (ROO), преференциальные торговые соглашения (PTA), глобальные цепочки добавленной стоимости. (GVC), ВТО (WTO)

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 13.

Беренда Сергей Васильевич – кандидат экономических наук, доцент, кафедра международной экономики и мирового хозяйства, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: Emc2@ukr.net

UDC 339.5.025.7: 339.94

Berenda S. V. The European System of Trading Cumulation and Global Value Chains

The article is aimed to examine the genesis as well as clarify the characteristics and features of the phenomenon of trade cumulation in terms of preferential arrangements in the international trade on the example of the European Union. The article determines that modern processes of the international division of labor, specialization and cooperation among countries must be viewed through the prism of the existent set of competitive advantages of different nature. Also has been determined that one of the driving forces behind the global corporations are the coherent Rules of Origin (ROO) and Preferential Trade Arrangement (PTA), which are regulating the international trading cumulation on the basis of WTO norms. It has been emphasized that an important issue remains the building of global value chains in the regional and global aspects as well as evolution of the dichotomous nature of the phenomenon towards the so-called globalization. The system of trading cumulation, which is established in the EU and the countries, associated on the basis of respective agreements, and which is nowadays coming into Ukraine, creates a new configuration space. Understanding and awareness of the new opportunities and threats in building the value chains that are created under the influence of the system of international trading cumulation, create new competitive advantages and increase competition in the relevant markets.

Key words: system of trading cumulation, rules of origin (ROO), preferential trade agreements (PTA), global value chains (GVC), World Trade Organization (WTO).

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 13.

Berenda Sergiy V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of International Economics and World Economy, V. N. Karazin Kharkiv National University (pl. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: Emc2@ukr.net

Процеси економічної інтеграції набувають все строкатіших рис і форм, які відходять від усталених поглядів кінця ХХ сторіччя. Одним із таких явищ є так звана міжнародна торговельна кумуляція.

Актуальність дослідження явища міжнародної торговельної кумуляції пов'язується із формуванням та ускладненням торговельних режимів преференційної

природи і намаганням гармонізації правил походження товарів у рамках СОТ. Торговельна кумуляція розглядається як одне із правил СОТ щодо визначення країни походження (Rules of Origin – ROO) у разі участі декількох країн у виробництві – де було проведено найбільш суттєву переробку товару. Це явище сприяло значному поштовху у формуванні торговельних потоків як в се-

редині, так і між інтеграційними треками. Фактично міжнародна торговельна кумуляція створює додатковий стимул для подальшого посилення міжнародного поділу праці, спеціалізації та кооперації, і в літературі через свою складність навіть отримала назву «*spaghetti bowl*».

Формування конкурентних переваг в умовах функціонування міжнародних інтегрованих виробничих мереж усе більше спирається на можливості застосування так званих універсальних привал походження товарів та створення відповідних торговельних кумуляцій.

Для сучасних глобальних корпорацій, які є провайдерами міжнародного поділу праці та широко залучені до процесів спеціалізації та кооперації на основі використання як абсолютних, так і відносних переваг, існує можливість більш активно та гнучко формувати свою зовнішньоекономічну політику за допомогою інструменту торговельної кумуляції.

Серед українських дослідників проблематика торговельної кумуляції залишається дослідженою поверхнево, фактично ґрунтовні дослідження відсутні. Існують декілька досліджень, які мають здебільшого довідковий характер і спираються на англомовні джерела. Так, наприклад, поняття «діагональна кумуляція» у запиті google scholar зустрічається лише в декількох наукових статтях: Науменко Н. С. «Також там (в угоді про ЗВТ України з ЄАВТ – авт.) передбачена можливість кумуляції походження: коли комплектуючі і сировина, завезені з іншої країни, вважаються «місцевими». Угода передбачає два види кумуляції: двосторонню і діагональну» [1], Гончарук А. І. та Усенко О. О. [2], також окремі питання системи кумуляції торгівлі розглядаються у Пятницького В. Т. [3].

В англомовній літературі проблематика торговельної кумуляції та визначення впливу правил походження на торговельні потоки як у регіональному розрізі, так і у глобальному, досліджена широко і представляється такими дослідниками, як А. Estevadeordal, К. Suominen, Р. Augier, О. Cadot, К. Hayakawa, М. Gasiorek та іншими.

Мета статті – розглянути генезис, з'ясувати характерні риси та особливості явища торговельної кумуляції в рамках дії преференційних угод з міжнародної торгівлі на прикладі ЄС.

Теоретично формування торговельної кумуляції між країнами – учасницями преференційної торговельної угоди (*Preferential Trade Arrangement – РТА*) на початкових етапах пояснюється досить простими статичними ефектами створення торгівлі, до яких згодом «підключаються» і динамічні та гіпердинамічні ефекти від скасування торговельних обмежень як тарифної природи, так і нетарифної, залежно від рівня преференцій та гармонізації законодавства країн-учасниць. Отже, будь-яка торговельна кумуляція сприяє підвищенню розвитку рівня міжнародної кооперації та спеціалізації як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівні між країнами-учасницями.

Питання формування торговельної кумуляції завжди знаходилося у фокусі отримання переваг (підвищення добробуту) від утворення РТА. Однак, зважаючи на те, що ці ефекти не є з'ясованими та визначеними

остаточно, а також на існування, у загальному вигляді, від'ємного ефекту для третіх країн (сторін), на порядок денний висувається питання зменшення цього від'ємного ефекту від утворення РТА. Одним із інструментів подолання можливих від'ємних ефектів є гармонізація торговельних режимів між країнами та інтеграційними об'єднаннями, що, власне, є завданням СОТ. Отже, економічний інтерес до співвідношення витрат і здобутків від утворення РТА є ключовим і визначальним. Відповідно до цього економічного інтересу формується регуляторна сфера. Однак у процесі становлення виникають розбіжності між суб'єктами цього процесу. Ці розбіжності ґрунтуються на неузгодженості регіональних інтересів (окремих інтеграційних треків) та багатосторонньою торговельною системою. Так чи інакше, залишається відкритим питання узгодженості двох фундаментальних підходів: регіоналізму (у більш широкому розумінні – протекціонізму) та багатосторонньої торговельної системи (лібералізму).

Частково відповідь на це питання ми знаходимо у [4, с. 12], де зазначається, що глобальні ланцюги доданої вартості зміщуються в регіональну площину, і основою цього зміщення є система діагональної торговельної кумуляції, яка поширюється в регіональних інтеграційних блоках на основі ROO (рис. 1). Саме гармонізовані між країнами певного регіону ROO є визначальними у прийнятті рішення щодо розміщення виробничих ланок ланцюгів доданої вартості.

Слід згадати, що торговельна кумуляція як система, яка визначає походження товару, не є єдиною. На практиці у Співтоваристві (ЄС – прим. автора) для визначення походження того чи іншого товару використовується такаа послідовність методів:

- ✦ *промисловий метод*: визначення достатності вироблених над продуктом операцій для підтвердження його походження в даній країні;
- ✦ *економічний метод*: оцінка доданої при переробці товару вартості;
- ✦ *метод тарифної класифікації*: чи відбувається зміна товарної позиції в митному тарифі при переробці товару.

Іноді методи поєднуються. Відомий також четвертий, так званий *абстрактний метод*: достатньою вважається остання істотна переробка, яка економічно виправдана і являє собою виробництво нового товару або важливу частину такого виробництва. У цьому випадку рішення питання про походження проводиться в адміністративному або судовому порядку. Відомий також *кумулятивний метод*, який застосовується до товарів, що походять з території митних союзів або зон вільної торгівлі, по відношенню до яких у Співтоваристві діє єдиний імпортерний режим незалежно від конкретної країни походження.

Особливі правила визначення походження товарів передбачені для:

- а) текстилю та інших продуктів, що містяться у ХІ розділі Комбінованої номенклатури (див. рис. 1).
- б) запасних частин [5, с. 76 – 79].

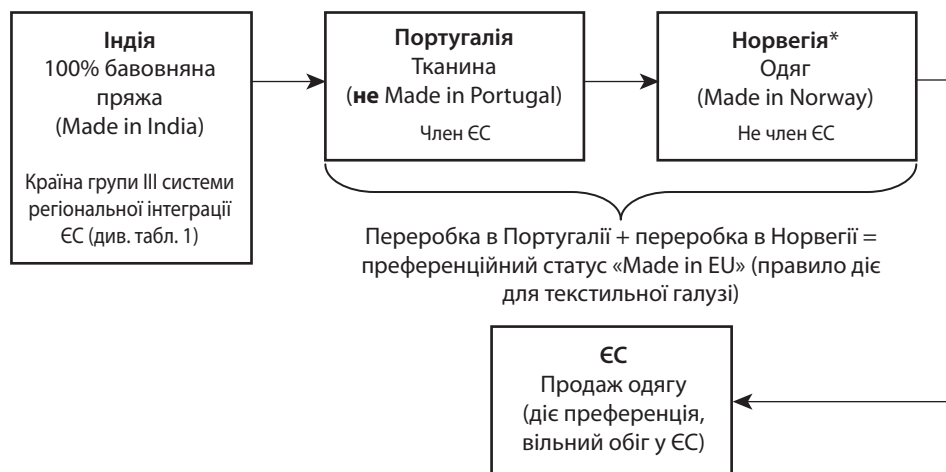

Рис. 1. Глобальний ланцюг доданої вартості на основі дії регіональної системи кумуляції в ЄС

Примітка: * – визнається торговельна кумуляція з ЄС.

Джерело: складено автором на основі [7].

Перш ніж аналізувати природу та ефекти торговельної кумуляції, спробуємо визначити її різновиди. Існує загальноприйнятне уявлення щодо систем торговельної кумуляції, а саме, існують такі системи кумуляції:

- ✦ двостороння кумуляція;
- ✦ регіональна кумуляція;
- ✦ розширена кумуляція.

Зазначимо, що питання торговельної кумуляції є актуальним лише в разі існування РТА між країнами-учасниками і за умов однакових правил визначення походження товарів (ROO). Окремим проблемним питанням залишається гармонізація, або когеренція, ROO різних інтеграційних треків, а відтак – і функціонування торговельної кумуляції між ними.

Згідно з регламентом Єврокомісії (ЕЕС) No 2454/93 [6, с. 48], вищезначені системи торговельної кумуляції визначаються таким чином:

- ✦ під «двосторонньою кумуляцією» розуміється система, за якою продукти, що походять, відповідно до цього Регламенту, з Європейського Співтовариства, можуть вважатися матеріалами, які мають походження в країні-бенефіціарі, якщо вони піддаються подальшій переробці або стають частиною продукції, виробленої в даній країні-бенефіціарі;
- ✦ під «кумуляцією з Норвегією, Швейцарією або Туреччиною» (кумуляції з країнами, які визнають торговельну кумуляцію з ЄС, але які не є членами ЄС. – прим. автора) розуміється система, за якої продукти, що походять з Норвегії, Швейцарії або Туреччини, можуть вважатися матеріалами, що мають походження в країні-бенефіціарі, якщо вони піддаються подальшій переробці або стають частиною продукції, виробленої в даній країні-бенефіціарі, та імпортується в Європейське Співтовариство;
- ✦ під «регіональною кумуляцією» розуміється система, за якої продукти, що походять, відповідно до цього Регламенту (Єврокомісії (ЕЕС)

No 2454/93 – прим. автора), з країни, яка входить у склад регіональної групи, можуть вважатися матеріалами, які мають походження в іншій країні тієї ж регіональної групи (або в країні іншої регіональної групи, коли мова може йти про кумуляцію між групами), якщо вони піддаються подальшій переробці або стають частиною продукції, виробленої у відповідній країні;

- ✦ під «розширеною кумуляцією» розуміється система, діюча за умов задоволення Комісією відповідного запиту від країни-бенефіціара, за якої певні матеріали, що походять з країни, яка уклала з Європейським Співтовариством угоду про вільну торгівлю згідно зі Статтею XXIV чинної версії Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), можуть вважатися матеріалами, що мають походження у відповідній країні-бенефіціарі, якщо вони піддаються подальшій переробці або стають частиною продукції, виробленої у даній країні.

Дані визначення є офіційними у ЄС, однак у науковій літературі ми зустрічаємо також такі визначення типів торговельної кумуляції, як: «діагональна» кумуляція та «повна» кумуляція. Зокрема, у В.Т. Пятницького знаходимо такі визначення: «діагональна» кумуляція дозволяє здійснювати кумуляцію походження більш як двом партнерам (наприклад, діагональна кумуляція здійснюється щодо країн АСЕАН за умов застосування режиму ГСП). Врешті-решт «повна» кумуляція поширюється на кілька зон вільної торгівлі (ЄЕП та Європейсько-Середземноморську зону вільної торгівлі)» [3, с. 69].

Зупинимось більш детально на кожній із систем торговельної кумуляції.

Приклад регіональної системи кумуляції, який дозволяється в рамках ЄС, представлено на рис. 1.

Регіональна кумуляцією реалізується між країнами – членами інтеграційного угруповання з рівнем інтеграції «митний союз» і вище.

Однак на рівні митного союзу є певні обмеження, виключення та застереження через існування великої

кількості різноманітних норм як тарифної, так і нетарифної природи та існування поширеної практики так званих часткових митних союзів.

До таких прикладів можемо віднести митний союз між ЄС і Туреччиною. У Туреччині пов'язані тарифи не визначені приблизно на 50% тарифної номенклатури, на відміну від ЄС та України, де цей показник складає 100% [8, с. 34]. Тобто з огляду на класичну теорію економічної інтеграції існує «частковий митний союз», однак разом з тим Туреччина визнає ROO ЄС. На відміну від Туреччини, Норвегія та Швейцарія мають фактично єдиний економічний простір з ЄС. Усе це вказує на складність питання торговельної кумуляції в міжнародному та регіональному розрізах, про що окремо йдеться у вищезгаданому Регламенті Єврокомісії щодо визначення кумуляції з Туреччиною, Норвегією та Швейцарією.

Розглянемо торговельну кумуляцію на прикладі існування відповідних угод ЄС з іншими країнами та угрупованнями країн, тобто двосторонню систему кумуляції. Фактично сьогодні Зона вільної торгівлі (ЗВТ) діє у всій Європі, за виключенням РФ та Білорусі (учасники Євразійського Економічного Союзу, ЕАЕУ). Тобто двостороння система кумуляції охоплює майже всі європейські країни. Для України цей процес ще не завершено повністю через існування автономної дії асоціації з ЄС та деякі виключення із загального масиву товарів (наприклад, 1 – 24 групи УКТЗЕД і пов'язаних із поступовим скасуванням тарифних обмежень в окремих випадках до 7 років), однак, як очікується, повною мірою асоціація почне діяти з кінця 2015 р.

Для України у світі поступового долучення до системи вільної торгівлі з країнами ЄС є також актуальним питання когерентності торговельної кумуляції з країнами, які мають, у свою чергу, відповідні угоди з ЄС щодо торговельної кумуляції. Одним із таких великих об'єднань країн є країни Пан-Євро Середземноморської зони кумуляції.

Місце українських виробників з огляду на вищезначені тенденції є остаточно не визначеним. Адаже рівень української торгівлі в рамках регіональних угод з РТА складає до 70%, решта відбувається на стандартних умовах преференцій СОТ, т. зв. генеральної системи преференцій (ГСП). Такі зміни сформулюють нові схеми ведення міжнародного бізнесу для українських підприємців, зокрема набудуть нового змісту угоди, наприклад, пов'язані з давальницькою сировиною.

Великі очікування існують щодо приєднання України до Пан-Євро-Середземноморської зони кумуляції в повному обсязі – підписання низки договорів щодо РТА з країнами-учасницями, наприклад з Туреччиною та Ізраїлем. Існування цих договорів є обов'язковою умовою для реалізації діагональної кумуляції. Відтак рівень міжнародної торгівлі України на умовах преференційної торгівлі в рамках РТА може збільшитись до 90%.

Звісно, залишається загроза – частковий або повний вихід РФ із договору СНД про ЗВТ через можливе, на думку РФ, потрапляння європейських товарів до РФ через Україну. Досить обґрунтованим поглядом на це питання ми знаходимо у [9]: «Проведене дослідження

свідчить, що існує відмінність у правилах визначення країни походження товарів не на рівні базових принципів, вимог, а на рівні конкретних умов щодо розмірів доданої вартості, набору технологічних операцій, зазначених вище. Однак спряження режимів Походження товарів з ЄврАзЕС/СНД та ЄС вписується у загальні вимоги СОТ. Фактично йдеться про об'єднання преференційних режимів ПВПТ (ROO – прим. автора). На нашу думку, можливим шляхом подолання економічних протиріч між Україною та ЄврАзЕС/СНД є збереження та вдосконалення інституту сертифікатів походження окремої дії для ЄврАзЕС/СНД і ЄС».

Такий можливий розвиток подій лише підвищує актуальність подальшого процесу економічної інтеграції з ЄС і пов'язаними країнами.

Класичним прикладом поступового формування зони торговельної кумуляції за межами інтеграційного об'єднання ЄС можна розглядати Пан-Євро-Середземноморську зону кумуляції, яка була започаткована ще у 1997 р. Після її утворення було реалізовано велику кількість доповнень та вдосконалень. У науковій літературі зустрічається декілька варіацій назви цього об'єднання: Середземноморська зона кумуляції, яка включала донедавна країни Агадирської угоди про ЗВТ, а згодом і 10 середземноморських країн – учасниць асоціації з ЄС. До таких країн відносяться: Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Марокко, Сирія (дія призупинена), Туніс, Туреччина та Палестинська автономія, окремі угоди є з Албанією, Чорногорією, Боснією та Герцеговиною.

Намагання сформулювати загальний підхід, який базується на нормах і правилах СОТ щодо регіональної торговельної кумуляції згідно зі ст. 86 Регламенту комісії (ЄС) № 2454/93 застосовується для чотирьох окремих регіональних груп, а саме (табл. 1):

Таблиця 1

Регіональні групи країн

Група I	Бруней, Камбоджа, Індонезія, Лаос, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, В'єтнам
Група II	Болівія, Колумбія, Коста-Ріка, Еквадор, Сальвадор, Гватемала, Гондурас, Нікарагуа, Панама, Перу, Венесуела
Група III	Бангладеш, Бутан, Індія*, Мальдіви, Непал, Пакистан, Шрі-Ланка
Група IV	Аргентина, Бразилія, Парагвай і Уругвай

Примітка: * – див. рис. 1.

Джерело: [6, с. 58].

Однак це не означає всеохоплюючу дію цього режиму, існує ціла низка виключень із переліку товарів (матеріалів) згідно з номенклатурою зовнішньої торгівлі SITC (HS), які не підпадають під дію торговельної кумуляції зі згаданих груп. Так, наприклад, для країн групи I серед виключення з регіональної кумуляції є такі товарні групи: 0207 Meat and edible meat offal, of the poultry of heading 0105, fresh, chilled or frozen. Слід також зазначити, що на країни, які є найменш розвинутими (НРК),

згідно з класифікації ООН, ця торговельна кумуляція може поширюватися в повному обсязі. Так, наприклад, це стосується Камбоджі та Лаосу з Групи I, Бангладеш, Бутана, Мальдів та Непалу з Групи III.

На додачу ЄС має розгалужену мережу угод про ЗВТ, і відповідно і торговельної кумуляції, з неєвропейськими країнами з віддалених регіонів та інших континентів, які не входять до вищенаведених переліків. До них належать, наприклад, такі: Мексика, Чілі, Південна Африка, Південна Корея. Потенційна угода – трансатлантична зона вільної торгівлі (TAFTA), взагалі створює такі умови у світі, що два з трьох економічних центрів світу об'єднуються у ЗВТ. За даними А. Estevadeordal та К. Suominen, паневропейська система кумуляції (визнання ROO) поширюється більш як на 65 країн [10].

Слід зауважити, що поняття торговельної кумуляції існує не тільки у практиці ЄС і Пан-Євро-Середземноморської системи кумуляції. Аналогічні норми існують у всіх зонах вільної торгівлі, які мають офіційний статус у СОТ. Так, наприклад, така норма діє щодо країн СНД: для цілей визначення країни походження товару, виготовленого в державі – учасниці Угоди (Угода про ЗВТ СНД – прим. автора), застосовується кумулятивний принцип, що визначає походження того чи іншого товару при його послідовній обробці/переробці. Якщо у виробництві кінцевого товару в одній з держав – учасниць Угоди використовується сировина чи матеріали, що походять з інших держав – учасниць Угоди, підтвержені сертифікатом про походження товару форми СТ-1 і які піддаються поетапній подальшій обробці в інших державах – учасниках Угоди, то країною походження такого товару вважається країна, де він востаннє був підданий обробці/переробці [11].

Особливе місце серед систем міжнародної торговельної кумуляції займає діагональна кумуляція. У дослідженні [4] автори намагаються зробити висновок стосовно впливу ROO та існування системи торговельної кумуляції в рамках преференційних угод між різними країнами та інтеграційними угрупованнями. Згідно з їх дослідженням роль діагональної кумуляції у формуванні ланцюгів доданої вартості, тобто міжнародної торгівлі, на прикладі країн АСЕАН має середній рівень впливу. Особливістю даної системи кумуляції є можливість застосування т. зв. «змінної геометрії». Ця система може бути застосована між обмеженою групою країн, які уклали між собою угоди про вільну торгівлю, і без завершення створення повної мережі угод про вільну торгівлю [12].

Система діагональної кумуляції фактично створює можливості для транскордонного поширення виробничих ланок ланцюгів доданої вартості. Однак треба зважити на те, що ROO мають і обмежувальний вплив на коопераційні зв'язки між країнами, які мають навіть відповідну систему РТА. Тут доречно згадати приклад, який наводиться у [4, с. 9]: «ROO можуть навіть обмежувати можливості з аутсорсингу серед країн, між якими діє РТА. Візьмемо, наприклад, Північноамериканську Зону Вільної Торгівлі (NAFTA). Відповідно до діючої угоди ROO означає що виготовлені кінцеві товари у США з використанням комплектуючих з Канади можуть експортуватися до Канади з

нульовим митом, таким самим чином, якщо б вони були цілком виготовлені у США. Проте, якщо комплектуючі, використанні у США, походять із Мексики – іншої країни NAFTA, а кінцеві товари експортуються до Канади, вони будуть обкладатись імпорнтним митом. Таким чином створюється перешкода переносу частини виробничих процесів зі США до Мексики».

На перший погляд, досить неочікуваний висновок, однак якщо поглянути на цей приклад торговельної кумуляції з глобальної точки зору, то стає очевидним, що гармонізації ROO між Мексикою та Канадою не відбувається, або принаймні не завершена, і на додачу до цього Мексика має ЗВТ з ЄС, тобто ця гармонізація відбувається з країнами ЄС.

І там само, відповідно до результатів дослідження, в якому порівнюється можливість утворення ланцюгів доданої вартості в умовах дії РТА, без можливості кумуляції та з такою можливістю, автори дістаються результату, що більш як в 3 рази збільшується кількість доданої вартості в торгівлі з іноземними країнами – учасницями РТА за умови існування такої можливості. Це свідчить на користь того, що питання дії такого гнучкого механізму ROO, як кумуляції, є очевидним і дуже важливим, особливо у формуванні та функціонуванні регіональних ланцюгів доданої вартості. Натомість глобальні ланцюги доданої вартості також відіграють важливу роль в умовах зниження впливовості фактора відстані у міжнародній торгівлі, через зменшення вартості організації перевезень.

Важливість ROO у формування глобальних ланцюгів доданої вартості актуально для всіх країн без виключення, а для найменш розвинених країн це питання стоїть дуже гостро. Особливий фактор тут – торговельна кумуляція та рівень лібералізації ROO. «Більш ліберальні правила походження дозволяють виробникам гнучко вибирати постачальників ресурсів. Такі правила побічно визнають низьку капіталомісткість і недостатню горизонтальну або вертикальну інтеграцію найменш розвинених країн (НРК). Наприклад, у рамках програми преференцій НРК щодо їх походження продукції (а, отже, преференції) можуть ґрунтуватися на мінімальному обсязі місцевої доданої вартості або на зміні тарифної класифікації, що служить непрямим визнанням того, що товар змінився і в НРК була проведена додана вартість. Встановлений Індією низький, на рівні 30 відсотків, поріг доданої вартості дозволяє потенційним експортерам з НРК гнучко підходити до вибору постачальників імпорнтних ресурсів» <...> «правила кумуляції визначають, наскільки легко одержувачі преференцій можуть торгувати між собою, використовуючи проміжні товари або процеси, отримані з інших країн» [13, с. 52]. Отже, можна констатувати, що ROO та участь країни у РТА створює додаткові конкурентні переваги у міжнародній торгівлі.

ВИСНОВКИ

Генезис процесу міжнародного поділу праці, міжнародної спеціалізації та кооперації серед країн слід розглядати через призму існування набору конкурентних переваг різної природи. На цьому тлі важливим питан-

ням залишається побудова глобальних ланцюгів доданої вартості, де суб'єктом цього процесу виступають здебільшого глобальні корпорації. Однією з рушійних сил та мотивацією дії глобальних корпорацій, безумовно, є існування когерентних ROO та РТА, які регулюють міжнародну торговельну кумуляцію на основі норм та правил СОТ. Отже, слід інтегрувати міжнародну торговельну кумуляцію в теоретичні погляди у сферу міжнародної торгівлі, наприклад щодо переліку та змісту альтернативних теорій міжнародної торгівлі та їх пояснення.

Система міжнародної торговельної кумуляції виходить за межі її дії виключно в інтеграційних об'єднаннях. Початком цього процесу є утворення Пан-Євро-Середземноморської зони кумуляції у 90-х роках ХХ сторіччя.

Системи торговельної кумуляції, які існують в ЄС з іншими країнами та інтеграційними угрупованнями і до якої долучається Україна, утворюють глобальну систему торгівлі на основі РТА. Фактично 2/3 світової економічної активності у близькій перспективі буде відбуватися на основі торговельних преференцій за допомогою РТА.

Ланцюги доданої вартості умовно можна розділити залежно від рівня аналізу на глобальні та регіональні. Відповідно до цього підходу виникає об'єктивно сформовані дві тенденції: 1) формування регіональних ланцюгів доданої вартості на основі ROO та РТА; 2) формування глобальних ланцюгів доданої вартості. Таким чином, дихотомна природа цих тенденцій наражається на іншу, не менш потужну, тенденцію – тенденцію глокалізації, провайдером якої є ROO та РТА та їх когеренція. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Науменко Н. С.** Оцінка ефективності запровадження зони вільної торгівлі України з країнами ЄАВТ / Н. С. Науменко // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 2. – С. 103 – 106.
2. **Гончарук А. І.** Регіональна торговельно-економічна інтеграція України та ЄС: стан, проблеми і перспективи / А. І. Гончарук, О. О. Усенко // Міжнародна економічна політика. – 2010. – № 1-2. – С. 98 – 132.
3. **Пятницький В. Т.** Деякі аспекти торговельно-економічного співробітництва України і ЄС / В. Т. Пятницький // Аналітичний щоквартальник. Вип. 2: ЄВРО: Економічний вимір інтеграції. – 2003. – № 04. – С. 65 – 78.
4. **Estevadeordal A.** Are Global Value Chains Really Global? Policies to Accelerate Countries' Access to International Production Networks. E15 Initiative / A. Estevadeordal, J. Blyde, K. Suominen. – Geneva : International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD) and World Economic Forum, 2014.
5. **Наку А. А.** Митне право ЄС : навчальний посібник / А. А. Наку. – К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2003. – 190 с.
6. Регламент комісії ЄС № 2454/93 // CONSLEG-1993R2454-20130131-EN-TXT.pdf [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.siteresources.worldbank.org>
7. Посібник користувача з правил преференційного походження, що застосовуються у торгівлі між європейським співтовариством, іншими європейськими країнами та країнами, що беруть участь в євро-середземноморському партнерстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/45882>

8. **Berenda S. V.** From Overhang to Policy Space Enhancement Within WTO Negotiations / S. V. Berenda, A. V. Panova // *The Problems of Economy*. – 2014. – № 2. – С. 30 – 35.

9. **Григорова-Беренда Л. І.** Спряження торговельних режимів інтеграційних об'єднань ЄС та ЄврАзЕС/СНД / Л. І. Григорова-Беренда // *Ефективна економіка*. – 2014. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.econom.nayka.com.ua>

10. **Estevadeordal A.** Rules of Origin in the World Trading System Integration, Trade and Hemispheric Issues Division, Integration and Regional Programs Department Inter-American Development Bank / A. Estevadeordal, K. Suominen. – Washington, D.C., Centre William Rappard World Trade Organization November 14, 2003 [Electronic resource]. – Mode of access : www.wto.org/english/tratop_e/region_e/sem_nov03_e/estevadeordal_e.ppt-2003-11-25

11. Угода про Правила визначення країни походження товарів у Співдружності Незалежних Держав [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_m65

12. Підтримка діалогу між ЄС та Україною стосовно угоди про вільну торгівлю. Матеріали для обговорення 2: правила визначення походження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ctaeconomic.com/issues20paper20228RoO129.pdf>

13. **Эльборг-Войтек К.** Наиболее бедные страны могут больше экспортировать / К. Эльборг-Войтек, Р. Грегори // *Финансы & развитие*. – Декабрь. – 2010. – С. 50 – 52.

REFERENCES

- Berenda, S. V., and Panova, A. V. "From Overhang to Policy Space Enhancement Within WTO Negotiations". *The Problems of Economy*, no. 2 (2014): 30-35.
- Estevadeordal, A., Blyde, J., and Suominen, K. *Are Global Value Chains Really Global? Policies to Accelerate Countries' Access to International Production Networks*. Geneva: International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD) and World Economic Forum, 2014.
- Estevadeordal, A., and Suominen, K. "Rules of Origin in the World Trading System Integration, Trade and Hemispheric Issues Division, Integration and Regional Programs Department Inter-American Development Bank Washington, D. C., Centre William Rappard World Trade Organization November 14, 2003" www.wto.org/english/tratop_e/region_e/sem_nov03_e/estevadeordal_e.ppt-2003-11-25
- Elborg-Voytek, K., and Gregori, R. "Naibolee bednye strany mogut bolshe eksportirovat" [The poorest countries can export more]. *Finansy i razvitie*, December (2010): 50-52.
- Hryhorova-Berenda, L. I. "Spriazhennia torhovelnykh rezhymiv intehratsiinykh ob'iednan YeES ta YeEvrAzES/SND" [Conjugation trade regimes and EU integration associations EurAsEC / CIS]. <http://www.econom.nayka.com.ua>
- Honcharuk, A. I., and Usenko, O. O. "Rehionalna torhovelno-ekonomichna intehratsiia Ukrainy ta YeES: stan, problemy i perspektyvy" [Regional trade and economic integration of Ukraine and the EU: progress, problems and prospects]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 1-2 (2010): 98-132.
- Naumenko, N. S. "Otsinka efektyvnosti zaprovadzhennia zony vilnoi torhivli Ukrainy z krainamy IEAVT" [Evaluation of a free trade zone with Ukraine EFTA countries]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 2 (2014): 103-106.
- Naku, A. A. *Mytne pravo IES* [EU Customs Law]. Kyiv: IMB KNU imeni Tarasa Shevchenka, 2003.
- "Posibnyk korystuvacha z pravyl preferentsiinoho pokhodzhennia, shcho zastosovuiutsia u torhivli mizh ievropeiskym spivtovarystvom, inshymy ievropeiskymy krainamy ta krainamy, shcho berut uchast v ievro-seredzemnomorskomu partnerstvi" [Manual of preferential origin rules that apply to trade between the Euro-

pean Union and other European countries and the countries participating in the Euro-Mediterranean partnership]. <http://www.minjust.gov.ua/45882>

Piatnytskii, V. T. "Deiaki aspekty torhovelno-ekonomichnoho spivrobotnytstva Ukrainy i YeES" [Some aspects of trade and economic cooperation between Ukraine and the EU]. *Analitychnyi shchokvartalnyk*, no. 2 (2003): 65-78.

"Pidtrymka dialohu mizh YeES ta Ukrainoiu stosovno uhody pro vilnu torhivliu" [Support for dialogue between the EU and

Ukraine on a free trade agreement]. <http://www.ctaeconomic.com/issues20paper20228RoO129.pdf>

"Rehlament komisii IES № 2454/93" [Commission Regulation EC № 2454/93]. <http://www.siteresources.worldbank.org>

"Uhoda pro Pravyla vyznachennia krainy pokhodzhennia tovariv u Spivdruzhnosti Nezaleznykh Derzhav" [Agreement on Rules of origin of goods in the Commonwealth of Independent States]. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_m65

УДК 378.31

ЕНДАУМЕНТ-ФОНД ЯК АЛЬТЕРНАТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

© 2015 БІЛІНЕЦЬ М. Ю.

УДК 378.31

Білінець М. Ю. Ендаумент-фонд як альтернативне джерело фінансування вищої освіти

У статті розглядаються сутність, завдання, основні риси та цілі формування ендаумент-фондів. Визначаються історичні передумови виникнення та основні етапи розвитку найбільших і найвідоміших фондів цільового капіталу, що виникли у США та Великобританії. Аналізується сучасний стан і динаміка розвитку ендаументів університетів США. Вивчається сучасний стан і розвиток ендаументів у Росії, після прийняття у 2006 р. закону «Про порядок формування та використання цільового капіталу некомерційних організацій». Розглядаються основні моделі управління ендаумент-фондами, що виникли в процесі їх функціонування. Порівнюються відмінності у формуванні та управлінні ендаументами у США і Росії, відповідно до їх нормативно-правової бази. Вивчається розвиток ендаументів в Україні, визначаються певні проблеми в цій галузі та заходи щодо вдосконалення їх формування та управління на основі вивчення світового досвіду.

Ключові слова: ендаумент, фінансування вищої освіти, цільовий капітал, благодійництво, компанія з управління.

Табл.: 2. **Бібл.:** 15.

Білінець Марина Юрївна – аспірантка, кафедра фінансів, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

E-mail: Narink@i.ua

УДК 378.31

UDC 378.31

Билинец М. Ю. Эндаумент-фонд как альтернативный источник финансирования высшего образования

Bilinesc M. Yu. Endowment Fund as an Alternative Source of Financing Higher Education

В статье рассматриваются сущность, задачи, основные черты и цели формирования эндаумент-фондов. Определяются исторические предпосылки возникновения и основные этапы развития крупнейших и известнейших фондов целевого капитала, возникшие в США и Великобритании. Анализируется современное состояние и динамика развития эндаументов университетов США. Изучается современное состояние и развитие эндаументов в России, после принятия в 2006 г. закона «О порядке формирования и использования целевого капитала некоммерческих организаций». Рассматриваются основные модели управления эндаумент-фондами, возникшие в процессе их функционирования. Сравняются различия в формировании и управлении эндаументом в США и России, в соответствии с их нормативно-правовой базой. Изучается развитие эндаументов в Украине, определяются проблемы в этой области и меры по совершенствованию их формирования и управления на основе изучения мирового опыта.

The article discusses the essence, objectives, main features and purposes of establishing the endowment funds. Historical backgrounds and main stages of development of the largest and most famous endowment funds raised in the United States and Great Britain have been identified. Both the current state and development dynamics of the endowment, related to the Universities in the United States, has been analyzed. Also the current state and development of endowment in Russia is examined, following the adoption in 2006 of the law «On the order of formation and use of endowment funds of non-profit organizations». The basic models of managing the endowment funds, which emerged during their functioning, have been considered. Differences in the formation and management of endowment in the United States and in Russia are compared in accordance with their legal and regulatory frameworks. Development of endowment in Ukraine has been studied, problems in this area as well as measures to improve their formation and management, based on international experience, has been determined.

Ключевые слова: эндаумент, финансирование высшего образования, целевой капитал, благотворительность, компания по управлению.

Key words: endowment, financing higher education, charity, management company.

Табл.: 2. **Библ.:** 15.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 15.

Билинец Марина Юрьевна – аспирантка, кафедра финансов, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03068, Украина)

Bilinesc Maryna Yu. – Postgraduate Student, Department of Finance, Kyiv National Economic University named after. V. Getman (pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03068, Ukraine)

E-mail: Narink@i.ua

E-mail: Narink@i.ua

Формування інноваційної економіки значною мірою залежить від ефективного розвитку інтелектуального та наукового потенціалу нації. Важливу роль у розвитку людського капіталу відіграє вища освіта. Практика останніх років свідчить, що держава не в змозі забезпечити достатній рівень фінансування вищих навчальних закладів, що призводить до пошуку

альтернативних джерел їх забезпечення. Однією з форм фінансування вищої освіти можна розглядати ендаумент-фонди, під якими традиційно розуміють цільовий капітал некомерційної організації, що формується із внесків благодійників, передається в довірче управління компанії для отримання доходу, що використовується для фінансування її діяльності відповідно до визначених цілей.